

بررسی آرایه‌های هندسی در گچ‌بری محراب‌های ادوار اسلامی (نمونه موردی: مسجد

جامع نائین، مسجد جامع فریومد، امامزاده ربیعہ خاتون)

سپیده بخشی^۱، ناصر بخشی^۲، داوود احمدی^۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات معماری ایران، Sepidehbakhshi5@gmail.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات معماری ایران، Architect.samir@yahoo.com

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات معماری ایران، Ho_st61@yahoo.com

چکیده

محراب‌های گچ‌بری، به‌عنوان یکی از باشکوه‌ترین جلوه‌های تزئین در معماری ادوار اسلامی، علاوه بر تنوع آشکار در فرم‌ها و ابعاد ساخت، شامل مجموعه منحصر به فردی از آرایه‌های گوناگون است در این مقاله، علاوه بر معرفی انواع آرایه‌های هندسی به‌کاررفته در محراب‌های گچ‌بری سه دوره تاریخی، سیر تحول، تنوع، تداوم یا تکرار هر یک از گره‌های مذکور و نحوه کاربرد آن‌ها در بخش‌های مختلف محراب‌ها، از حیث وسعت فضای اختصاص یافته و مکان به‌کاربرده شده، مورد ارزیابی قرار گرفته است. روش تحقیق، توصیفی-قیاسی بوده و برای رسیدن به نتایج مطلوب از تحقیق کتابخانه‌ای اعم از کتاب، رساله، مقالات و پایگاه‌های اینترنتی استفاده شده است و در نهایت با بازدید از امکانات موجود میدانی مطالب به‌دست‌آمده را تحلیل و تکمیل نموده و به جمع‌بندی نهایی رسانده است. نتایج حاصله گویای این مطلب است که با پیشرفت تکنیک‌های گچ‌بری و ابزار مورد استفاده و همچنین تغییر بستر تاریخی-اجتماعی نقوش هندسی به‌کاررفته در محراب‌ها به تدریج پیچیده‌تر شده و همچنین شاهد ظهور رنگ در محراب‌ها هستیم. تحلیل‌های انجام‌شده که از بررسی ۳ محراب گچ‌بری تاریخ‌دار منسوب به دوره ایلخانی، آل‌بویه و خوارزمشاهیان به‌دست‌آمده، حاکی از آن است که کاربرد نقوش هندسی در این محراب‌ها، حضوری پررنگ داشته و بیشترین درصد را، گره‌هایی بر پایه عدد شش و هشت (گره‌های شش و شمس، هشت و طبل گردان و...) به خود اختصاص داده است. این گره‌ها غالباً، در دیوارهای جانبی و روبروی طاق‌نما و حاشیه‌های محراب‌های گچ‌بری قرار گرفته است.

واژه‌های کلیدی: گچ‌بری، نقوش هندسی، محراب، امامزاده ربیعہ خاتون اشترجان، مسجد جامع فریومد، مسجد جامع نائین